

alimara

COL·LECCIÓ IMAS

Innovació i Metodologia en Afers Socials

Núm. 68. Novembre 2023

ISSN: 2659-5273

Experiències i bones pràctiques

El maltractament a les persones majors: d'observadors a protagonistes. Conclusions d'una experiència educativa en un centre sociosanitari

Silvia Díaz Moya

Infermera

Carme Ribot O'Ryan

Treballadora social

SED Brot de Gíngol

 IMAS
Departament de
Benestar Social
Consell de Mallorca

Universitat
de les Illes Balears

El contingut de la REVISTA ALIMARA de l'IMAS està subjecte a una llicència de Reconeixement-NoComercial_SenseObraDerivada 4.0 Internacional de Creative Commons

Resum

El maltractament a les persones majors és un problema de salut pública invisible, no reconegut i permanent en el temps.

Per a eliminar les barreres que condueixen a aquesta situació (manca d'identificació i notificació, existència de maltractaments invisibles, professionals amb por i incerteses a l'hora d'actuar...) és necessari educar la societat sobre el tema i que entrin en el tauler de joc els i les professionals que treballen directament amb persones majors. Per això, presentam aquest article amb l'objectiu de, en primer lloc, promoure entre professionals i ciutadania la sensibilització, la formació i la reflexió sobre els prejudicis i els estereotips lligats a les persones majors; i, en segon lloc, per a explicar, a través d'una experiència, com s'ha format un grup de persones majors sobre el maltractament a aquest grup d'edat.

Aquesta experiència es va posar en marxa en el centre de dia per a persones majors Brot de Gínjol, situat a Marratxí, i es dugué a terme conjuntament amb el grup d'alumnes de 5è de primària del centre educatiu La Salle del Pont d'Inca. Segons diversos estudis, és primordial introduir en l'educació dels nins i nines formacions que comportin una interiorització de valors fonamentats en la paritat i en la no discriminació per motius d'edat des de la infància.

Es va avaluar la consecució dels objectius mitjançant enquestes autoadministrades amb les quals es va detectar una correcta adquisició dels coneixements. Per altra banda, es va detectar la necessitat de crear protocols específics i concrets sobre l'actuació a seguir per part dels i de les professionals d'atenció directa a persones majors, a més de l'existència de formacions periòdiques sobre el tema per a afavorir una actuació amb seguretat i tranquil·litat.

D'acord amb la bibliografia consultada, és necessari que els i les professionals participin en l'elaboració dels protocols i que la seva veu sigui escoltada en les estratègies de prevenció. Han de jugar un paper protagonista i no només de simples observadors.

Paraules clau

Centres sociosanitaris, maltractament, adult major, professionalització, prevenció, formació

• Definició i concepte

El concepte de maltractament cap a les persones majors és difícil de determinar. Ha anat canviant amb els anys i no existeix una definició consensuada a escala internacional (Barba-Martínez, 2005).

Les primeres publicacions que el defineixen daten dels anys 80 a la Gran Bretanya, als Estats Units i al Canadà (Borda, 2019). Vegem-ne algunes:

- Associació Mèdica Americana, 1987: «Tot aquell acte o omisió que du com a resultat el dany o l'amenaça de dany contra la salut o el benestar d'una persona major» (Barba-Martínez, 2005).
- Primera Conferència Nacional de Consens sobre l'Ancià Maltractat, Espanya, 1995: «Qualsevol acte o omisió que produeixi mal, intencionat o no, practicat sobre persones de 65 i més anys, que tengui lloc en el medi familiar, comunitari o institucional, que vulneri o posi en perill la integritat física, psíquica, així com el principi d'autonomia o la resta dels drets fonamentals de l'individu, constatable objectivament o percebut subjectivament (Barba-Martínez, 2005; Borda, 2019).
- Declaració de Toronto, 2002: «Acció única o repetida, o la falta de la resposta apropiada, que ocorre dins de qualsevol relació on existeixi una expectativa de confiança i la qual produeixi un mal o angoixa a una persona anciana» (Barba-Martínez, 2005; Borda, 2019; Adams, 2012).

8. Prevalença i invisibilitat

El maltractament cap a les persones majors és un problema de salut pública. D'acord amb una revisió de 52 estudis realitzats en 28 països de diverses regions d'arreu el 2017, assoleix una prevalença del 15,7% en persones majors de 60 anys (Yon, 2017).

A escala nacional, l'Institut de Majors i Serveis Socials (IMSERSO), en el seu informe de l'any 2016, estima un grau d'extensió que va d'un 0,8% de majors de 65 anys que reconeix haver patit almenys qualche tipus de maltractament fins a un 52,6% de sospita d'haver-lo patit en persones usuàries de serveis socials o sanitaris (Frieiro-Padín, 2020).

Aquestes xifres han augmentat durant la pandèmia de la COVID-19 (Chang, 2021).

En relació amb el maltractament institucional, Pillemer i Moore conclouen que el 36% del personal d'infermeria ha estat testimoni d'un incident de maltractament físic, el 10% ha comès almenys un acte de maltractament físic, el 81% ha observat algun incident de maltractament psicològic i el 40% ha abusat verbalment d'un resident en els dotze mesos precedents (Adams, 2012; Pillemer, 1990).

No obstant això, no és fàcil determinar la dimensió real del problema per motius diferents:

- 1) Heterogeneïtat del col·lectiu de les persones majors. Les persones majors conformen un grup d'edat molt heterogeni que dificulta generalitzar dades. Trobam persones majors autònomes, persones majors dependents, persones majors que viuen al seu domicili, que viuen amb els seus fills i/o filles, a una residència...
- 2) Manca d'identificació i invisibilitat (López, 2017; World Health Organization, 2023).
- 3) Manca de notificació. S'estima que només un 20% dels casos és notificat, ja que poden existir dificultats per a denunciar per part de la víctima, com por a represàlies, ruptura de la relació amb els fills i/o filles, temor a l'abandó, falta de consciència sobre la gravetat de la situació, incapacitat per una demència, no detecció per professionals a causa de falta d'informació i de dubtes en l'actuació (Borda, 2019).
- 4) Existència d'un tipus de maltractament invisible. La infantilització, la despersonalització, emetre comentaris inadequats, no permetre la intimitat, restriccions físiques...
- 5) Temor a sancions per causa de denunciar un treballador/a.

9. Tipus de maltractament a persones majors

Entre la població major existeixen cinc tipus reconeguts de maltractament: el maltractament físic, el psicològic, l'econòmic (també anomenat patrimonial o financer), el sexual i la negligència (Borda, 2019; Iborra Marmolejo, 2008; Barba Martínez, 2005).

1. Físic: accions que, voluntàriament realitzades, provoquen o poden provocar mal o lesions físiques: cops, cremades, empentes, immobilització, subjecció mecànica o administració forçada de medicació inapropiada.
2. Psicològic: accions —normalment de caràcter verbal— o actituds que provoquen o poden provocar danys psicològics: pertorbació de la llibertat, amenaces d'institucionalització i

d'abandó, burles, agressions verbals, ridiculització, intimidacions, infantilització i humiliacions.

3. Econòmic: utilització illegal o no autoritzada dels recursos econòmics o de les propietats d'una persona.
4. Sexual: qualsevol contacte físic no desitjat en el qual una persona és utilitzada com a mitjà per a obtenir estimulació o gratificació sexual.
5. Negligència: abandó o desistiment de les obligacions en les cures d'una persona.

10. Abordant el concepte d'edatisme

L'Organització Mundial de la Salut (OMS) defineix l'edatisme com un estereotip, prejudici i discriminació cap a les persones d'unes certes edats a causa de l'afectació o deterioració natural de la seva salut. Fins i tot, aquest ha estat assenyalat com la tercera forma de discriminació, després del racisme i el sexisme.

Tot i que el terme va ser encunyat per Robert Butler l'any 1969 (De Lemus, 2005), ha estat recentment quan ha començat a guanyar importància (Bravo-Segal, 2018).

És abundant la literatura que posa de manifest l'existència d'aquests estereotips negatius respecte a la vellesa. En general, les persones de més de 70 anys són considerades com més infelices, comparades amb els altres grups d'edat i, a més, són avaluades menys favorablement que els adults més joves en diverses dimensions com la competència, la independència i el benestar físic i psicològic (De Lemus, 2005).

Entre aquestes idees s'hi troba, per exemple, la que afirma que les persones majors perden poder i control sobre les seves vides amb l'edat, així com la percepció de les persones ancianes com a fràgils, febles i dependents. Tot això facilita que altres persones n'abusin sense un sentiment de culpabilitat o remordiment, i que se les vegi com un objectiu perfecte per a l'explotació (Iborra Marmolejo, 2008).

No obstant això, l'estereotip que majors repercussions té és el que assumeix la negativitat essencial dels canvis propis de l'envelliment, és a dir, la creença que l'envelliment és un procés essencialment negatiu, de deterioració, consistent en la pèrdua progressiva de les capacitats adquirides al llarg de la vida. Aquest estereotip sol ser no tan sols assumit per la societat en general, sinó també per les persones majors mateixes (De Lemus, 2005).

Combatre l'edatisme és una de les cinc prioritats per al Decenni de les Nacions Unides de l'Envel·liment Saludable (2021-2030) (World Health Organization (WHO), 2023).

11. Resposta actual davant el problema

11.1. Prevenció

- Prevenció primària. Va dirigida a la població en general. L'objectiu és que el maltractament no arribi a produir-se. Inclou la creació de grups de suport per a persones cuidadores, la proporció d'ajudes econòmiques o a domicili, la creació de centres de dia, formar i educar la població... (Alonso Fernández-Martos, 2022).
- Prevenció secundària. Va dirigida a persones que pateixen maltractament, però que no corren un perill immediat. Inclou la detecció ràpida, el tractament precoç de lesions i la recuperació i resolució (Alonso Fernández-Martos, 2022).
- Prevenció terciària. L'objectiu és tractar i minimitzar les seqüeles, evitar les reincidències i afavorir el manteniment de la situació una vegada realitzada la intervenció. Inclou treballar en equips interdisciplinaris per a tractar les conseqüències, portar les persones maltractadores davant la justícia i promoure canvis en la societat; dur a terme recerques i revisions bibliogràfiques per a posar de manifest la prevalença, les causes, conseqüències i indicadors de maltractament; programes d'empoderament dirigits a víctimes... (Alonso Fernández-Martos, 2022).

11.2. Legislació

Internacional (Espino, 2015):

- El 1982 es va dur a terme la primera Assemblea Mundial sobre l'Envel·liment.
- El 1991 l'Assemblea General de les Nacions Unides va adoptar els Principis de les Nacions Unides en favor de les persones d'edat.
- El 1992 es va dur a terme la Conferència Internacional sobre l'Envel·liment.
- El 2002 va tenir lloc la Segona Assemblea sobre l'Envel·liment.
- El 2002 es va realitzar el Pla Internacional d'Acció de les Nacions Unides.

Nacional (Espino, 2015):

- Codi Civil. S'hi tracten la incapacitació i els internaments no voluntaris, sigui en institucions geriàtriques per als majors o penitenciàries per als possibles agressors.
- L'ordenament jurídic espanyol. Recull l'obligació de reclamació d'aliments entre parents, que comporta que hi hagi una obligació legal de mantenir els progenitors/es ancians.
- Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència.

11.3. Protocols sobre la qüestió

Després de realitzar una recerca sobre els protocols de maltractament cap a les persones majors, guies i documents, s'observa una mancança d'instruments d'actuació en la matèria. (Frieiro-Padín, 2020; Cladera Torrens, 2019).

A l'escassetat de recursos, s'hi suma el desconeixement dels que actualment es disposen per part dels i de les professionals, degut a la falta de publicitat o de formació específica sobre aquests (Frieiro-Padín, 2020).

La bibliografia diu que una de les barreres en termes de detecció i intervenció és que els i les professionals d'aquest àmbit ni estan formats ni disposen de protocols d'actuació que els donin seguretat a l'hora d'actuar davant situacions de maltractament (Pillemer, 2016; Agudelo-Cifuentes, 2020).

Adicionalment, molts dels protocols són de creació i implantació recents; el protocol més antic és de l'any 2008 (Frieiro-Padín, 2020) A la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, disposam del protocol d'actuació davant les situacions de maltractaments domèstics i d'autonegligència de l'any 2019.

El maltractament a les persones majors és una problemàtica múltiple, diversa i amb un espectre de presentacions variat.

Malgrat els protocols, la legislació i les estratègies de prevenció fins ara posades en marxa, encara existeixen una sèrie de barreres que impedeixen l'erradicació d'aquest problema: manca d'identificació i notificació, existència de maltractaments invisibles, professionals amb pors i incerteses a l'hora d'actuar, entre d'altres.

Per a eliminar aquestes barreres, és necessari educar la societat sobre el tema i que entrin en el tauler de joc els i les professionals que treballen directament amb persones majors.

El personal sociosanitari i la resta de personal vinculat a l'atenció de persones majors, per contacte directe i proximitat, poden jugar un paper vital per a ajudar les víctimes de maltractament (Sánchez, 2022; Hoyo, 2013; Fernández, 2010).

Els centres sociosanitaris (residències i centres de dia per a persones majors) representen un espai que, per les seves característiques, permet crear una àrea de treball sobre la qüestió fins ara desaprofitada:

- 1) Presència de treballadors/es d'atenció directa a persones majors.
- 2) Capacitat de contacte periòdic intergeneracional amb la comunitat.
- 3) Impacte directe sobre la qualitat de vida de les persones majors.
- 4) Capacitat d'autogestió i empoderament sobre el maltractament a les persones majors des de les protagonistes mateixes.
- 5) Capacitat d'avaluació sobre l'efectivitat, dificultats en l'aplicació pràctica o possibles millores en els protocols i intervencions per a prevenir el maltractament en les persones majors.
- 6) Implicació i generació de consciència sobre la importància del tema als i a les professionals d'atenció directa.

12. Estudi de cas

Amb tot això, exposam l'experiència d'un programa duit a terme a Marratxí (Mallorca) per a formar i sensibilitzar sobre els prejudicis i estereotips lligats a les persones majors i sobre el maltractament a aquest grup d'edat generat des de centres sociosanitaris i amb impacte en la comunitat.

12.1. Objectius

- Formar i sensibilitzar sobre els estereotips i prejudicis lligats a les persones majors.
- Formar i sensibilitzar sobre maltractament en les persones majors.

12.2. Població

- Persones usuàries que assisteixen al centre de dia Brot de Gínjol situat a Marratxí.
- Professionals d'atenció directa a les persones usuàries del mateix centre de dia.
- Alumnes que cursen 5è de primària del centre escolar La Salle del Pont d'Inca de Marratxí.

12.3. Procediment

El programa es va estructurar en tres actuacions lligades entre si:

- Formació a escolars i usuaris/àries del centre de dia Brot de Gínjol. L'activitat es va estructurar en diferents sessions: en les dues primeres es varen treballar prejudicis i estereotips lligats a les persones majors (edatisme); en la resta es va parlar directament de maltractament a la persona major. Les dues primeres sessions es varen dur a terme per separat amb el grup escolar i amb les persones usuàries del centre de dia. La resta es van realitzar, de manera conjunta, entre els dos grups a través d'una activitat intergeneracional (taula 1).
- Formació directa a l'equip professional d'atenció directa del centre de dia Brot de Gínjol sobre el maltractament a les persones majors. Es va dur a terme durant la jornada laboral del personal treballador i utilitzant l'espai del centre de dia per a assegurar-ne l'assistència. Està previst repetir aquesta formació amb una periodicitat anual per a garantir-ne el reciclatge i la captació del personal de nova incorporació (taula 2).
- Realització d'un protocol per a la detecció i actuació davant casos de maltractament en les persones majors d'aplicació en el centre de dia Brot de Gínjol. Es va dur a terme una presentació i una formació sobre aquest protocol per a les professionals del centre de dia (treballadora social, fisioterapeuta, infermera i gericultores). Se'ls va lliurar una còpia en paper del protocol durant un temps prudencial perquè fessin aportacions, suggeriments, correccions o millores. Es van respondre els dubtes que sorgiren. D'aquesta manera, es va garantir un enfocament multidisciplinari del protocol, a més de la seva capacitat d'aplicació pràctica.

12.4. Avaluació de l'experiència

12.4.1. Alumnes

Vàrem passar unes enquestes de valoració una vegada finalitzats els tres tallers.

Es varen desenvolupar dos models d'avaluació: un destinat a la docent i l'altre, a l'alumnat. En aquesta avalució, a part de valorar la satisfacció amb els tallers, també es realitzaren una sèrie de preguntes, en entrevista grupal oberta, als alumnes per a valorar l'adquisició de coneixements durant les sessions. Els resultats obtinguts van ser els següents:

- El 95,83% va respondre afirmativament a la pregunta sobre si les relacions socials són importants en les persones majors.
- El 79,1% va respondre afirmativament a la pregunta sobre si la solitud afecta de manera negativa la salut de les persones majors.
- El 100% va respondre negativament a la pregunta sobre si envellir és una cosa negativa.
- El 100% va respondre afirmativament a la pregunta sobre si l'edatisme o la discriminació per edat fa que les persones majors se sentin malament i poc valorades.
- El 91,6% va respondre afirmativament a la pregunta sobre si l'edatisme o la discriminació per edat fa que la gent pensi que envellir és una cosa dolenta.
- El 70,83% va respondre afirmativament a la pregunta sobre si l'edatisme o la discriminació per edat pot ser causa de violència cap a les persones majors.
- Una última part de l'enquesta consistia a identificar diferents tipus de maltractament cap a les persones majors més enllà dels cops. Tots els alumnes varen identificar els insults, la infantilització i la negligència en les cures com a diverses maneres d'infringir maltractaments a les persones majors. Únicament un alumne no va identificar la falta d'ajudes tècniques quan són necessàries com a maltractament.

Aquí citam algunes opinions dels infants:

«La meua opinió sobre l'envelliment i les persones majors ha canviat arran d'aquest taller, perquè abans no em fixava en això, però ara que m'ho han comptat veig que molta gent discrimina la gent gran».

«Ja no pens igual sobre fer-me major: abans no m'agradava pensar a fer-me major per les arrugues i ara m'és igual perquè és una cosa natural».

Com a biaixos en aquesta avalució, hauria estat útil passar als alumnes les mateixes preguntes abans de realitzar els tallers per a així valorar els canvis. També cal recordar que la mostra és petita. Caldria ampliar-la a més grups per a orientar una tasca més extensa.

12.4.2. Persones usuàries

A l'àmbit de les persones usuàries del centre de dia, vàrem fer-los una sessió d'una avaluació oral, amb preguntes obertes, una vegada finalitzats els tres tallers. El resultat va ser positiu.

A la pregunta sobre la importància que elles atorgaven a dur a terme formacions d'aquest tipus des de petits, totes varen estar d'acord que eren necessàries. No obstant això, quan se'ls va preguntar sobre el valor que creien que tenen les persones majors dins de la societat, vuit de les vint persones usuàries digueren que, ara mateix, elles ja no eren tan importants com quan eren joves. Això emfatitza la importància de realitzar formacions sobre aquesta temàtica des d'edats primerenques, ja que és més fàcil evitar que una idea s'estableixi, que erradicar-la una vegada ja ha arrelat.

La mostra d'usuaris/àries participants va ser de 20: en concret, 3 homes i 17 dones.

12.4.3. Professionals d'atenció directa del centre de dia

A l'àmbit dels i de les professionals d'atenció directa del centre de dia, vàrem passar una enquesta de valoració una vegada finalitzada la formació.

La satisfacció global va ser positiva. Es van valorar de l'1 al 5 (u significava una valoració molt negativa i cinc molt positiva) els aspectes següents: continguts de la sessió, exposició i aportació del personal docent, aplicabilitat del contingut, durada de l'acció formativa i importància de la formació per al seu treball. Tots van obtenir una valoració de 4-5.

També se'ls va preguntar si abans d'aquesta formació i durant la seva vida professional havien rebut alguna altra formació sobre maltractament en les persones majors o si coneixien o havien llegit altres protocols relacionats amb el tema. El 100% dels treballadors i treballadores van respondre que no.

Aquí citam algunes opinions dels i de les professionals del centre de dia:

«Tal com s'ha realitzat, és important portar a la pràctica tot el contingut teòric mitjançant la utilització de casos pràctics perquè els alumnes vegin l'aplicabilitat de la formació. Durant tot el curs s'han realitzat casos pràctics/vivències personals amb la seva avaluació respectiva».

«He trobat que és molt interessant impartir aquest tipus de formació, ja que ens pot ser útil i una bona eina per a fer el nostre treball de la millor manera possible i poder oferir als nostres usuaris la màxima atenció».

En aquest cas, també cal citar que la mostra és petita, un total de cinc professionals: en concret, 1 home i 4 dones.

A continuació, mostrem un resum dels continguts dels tallers impartits per tal d'illustrar l'experiència.

Taula 1. Tallers intergeneracionals per a escolars i usuaris/àries del centre

TALLERS	OBJECTIUS ESPECÍFICS	CONTINGUT
Relacions socials i persones majors.	Identificar factors de risc que no faciliten l'envelliment saludable des del punt de vista social i emocional.	Beneficis de les relacions socials i d'establir nous vincles. Les relacions socials com una necessitat més de la persona a qualsevol edat, tan important com menjar o dormir. Punts a treballar en les dinàmiques: <ul style="list-style-type: none"> • Durant la vida creixem en societat (família, amics...). • Envel·lim en societat. • Les relacions socials són importants a qualsevol edat? • Una persona major necessita relacionar-se igual que qualcú jove?
Perjudicis, estereotips al llarg de la vida	Desmitificar estereotips sobre les persones majors.	Treballar l'empatia envers les persones majors mitjançant la confrontació dels estereotips lligats a la infància/joventut i els lligats a les persones majors (edatisme). Conclourem parlant sobre la importància de saber identificar els estereotips com passa amb el sexisme i el racisme.
Bon tracte al llarg de la vida	Parlar d'hàbits per a l'envelliment saludable Crear consciència i formar sobre el maltractament cap a les persones majors	Treballar el bon tracte cap a les persones majors. Definir el maltractament cap a les persones majors i els diferents tipus que n'hi ha a través d'una història fictícia i una dinàmica.

Reflexionar sobre la importància de la implicació en el conjunt de la societat per solucionar el problema de l'edatisme i la qualitat de vida de la gent gran.

Taula 2. Taller per a l'equip professional

TALLERS	OBJECTIUS ESPECÍFICS	CONTINGUT
<p>Maltractament cap a les persones majors: importància d'una correcta detecció i notificació</p>	<p>Donar una base teòrica sobre el maltractament. Donar seguretat en la seva identificació i notificació als i a les professionals d'atenció directa.</p>	<p>Beneficis de les relacions socials i d'establir nous vincles. Les relacions socials com una necessitat més de la persona a qualsevol edat, tan important com menjar o dormir. Punts a treballar en les dinàmiques:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Durant la vida creixem en societat (família, amics...). • Envel·lim en societat • Les relacions socials són importants a qualsevol edat? • Una persona major necessita relacionar-se igual que qualcú jove • Definir el maltractament, els diferents tipus i factors de risc. • Treballar les barreres existents, a l'àmbit dels i de les professionals i l'escala de les víctimes, que fan que aquest problema sigui invisible. <p>Aportar pautes concretes d'actuació en cas de maltractament.</p>

13. Conclusions

La presència d'estereotips i prejudicis lligats a la vellesa té una sèrie de conseqüències negatives.

Les persones majors s'atorguen molt poc valor a si mateixes i creuen que són menys importants que la resta de grups d'edat. Se senten una càrrega per a la resta de la família o per a la societat.

També els estereotips i prejudicis dificulten que es facin visibles altres formes més atractives de viure la vellesa que provocarien menys rebuig. Tenim por d'envellir perquè ens diuen que fer-ho és dolent i el dolent no és envellir, sinó envellir segons com obliga la societat: solitàriament, tristament, amb infelicitat, sense res a fer ja...

Vuit de les vint persones usuàries participants del nostre taller, tot i haver realitzat la formació, consideraven que elles mateixes tenien menys importància que les persones més joves. Això demostra com d'arrelat que està en aquest grup d'edat el missatge negatiu d'inutilitat i càrrega.

En última instància, aquests estereotips i prejudicis lligats a les persones majors són clars precursors del maltractament en aquest grup d'edat.

Les solucions, més enllà de les legislatives, han de fer reflexionar sobre la dignitat de la persona major, el rol que tenen les institucions dedicades a la seva cura i la responsabilitat social de tots els qui estan relacionats directament o indirecta amb la seva atenció biosicosocial (Adams, 2012).

13.1. Edatisme: la importància d'erradicar-lo des de les arrels

La formació i sensibilització des d'edats primerenques ha demostrat ser beneficiosa en altres tipus de violència que pateix la nostra societat, com per exemple la violència de gènere (Fundación Matrix, 2023).

Per tant, educar en temes d'edatisme i maltractament cap a les persones majors pot contribuir a una millora en la capacitat de reconèixer totes les formes de violència contra aquest grup d'edat, el comportament individual davant aquesta violència o el coneixement de la importància de la seva prevenció.

Visibilitzar el maltractament és el primer pas per a reconèixer, tractar i prevenir-ne l'aparició (Adams, 2012; Espino, 2015).

Martínez (2020) va observar una reducció estadísticament significativa dels estereotips relacionats amb aspectes motivacionals i socials de l'envelliment després de realitzar una pràctica de contacte intergeneracional. Suggereix que realitzar intervencions combinades (educació sobre l'envelliment i contacte intergeneracional) és la millor estratègia per a combatre l'edatisme.

Mena (2016) va provar l'eficàcia d'una intervenció educativa sobre cuidadors/es per a prevenir el maltractament en les persones majors amb resultats positius.

Podem canviar i treballar tots aquests estereotips a través de l'educació. Els resultats obtinguts en la nostra experiència amb alumnes de 5è de primària són positius: l'alumnat va assolir els objectius plantejats a l'inici i el nivell de satisfacció va ser alt.

13.2. Professionals: necessitat de formació i protocols específics

El personal que treballa amb persones majors juga un paper essencial en la detecció i prevenció de maltractament en aquest grup d'edat (Pillemer, 2016; Agudelo-Cifuentes, 2020; Sánchez, 2022; Torres, 2015; Frieiro-Padín, 2020).

Malgrat l'existència d'altres protocols per a la prevenció, detecció i actuació davant casos de maltractament cap a les persones majors, aquests no arriben o arriben amb dificultat als i a les professionals d'atenció directa. Aquesta mancança amb la comunicació dificulta que aquests professionals tinguin clar com han d'actuar ells en concret.

Frieiro-Padín (2020) determina que malgrat que els i les professionals d'atenció directa passen moltes hores amb majors (com és el cas dels i de les auxiliars d'infermeria) a vegades no coneixen les formes d'actuació i, per tant, molts casos no es denuncien de manera primerenca.

Romero (2018) posa damunt la taula repte que suposa l'elaboració d'un protocol que sigui transferible a la pràctica.

La presència de protocols específics i concrets sobre l'actuació a seguir, a més de l'existència de formacions periòdiques sobre el tema, són necessaris per a afavorir l'actuació amb seguretat i tranquil·litat per aquests professionals (Bover, 2003; Montserrat, 2007; Guimarães, 2018; Frieiro-Padín, 2020).

Per a aconseguir aquest repte, és necessari que els i les professionals que treballen directament amb persones majors participin en l'elaboració d'aquests protocols i que se'ls escolti a l'hora de

planificar estratègies de prevenció. Han de jugar un paper protagonista i no només de simples observadors/es.

Des de la nostra experiència i per a garantir aquesta participació i implicació, es va lliurar una còpia del protocol als i a les professionals del centre de dia amb antelació a la formació perquè el llegissin amb tranquil·litat a casa i aportessin suggeriments, correccions o millores. Durant la presentació es va reservar temps per a respondre els dubtes. Es va realitzar la formació aprofitant l'horari i l'espai de treball per a garantir la màxima assistència.

Frieiro-Padín (2020) determina, també, que una qüestió de rellevància és la necessitat de millorar la formació dels professionals d'atenció directa sobre el problema i, en específic, també sobre els aspectes jurídics.

En la mateixa línia, Alonso Fernández-Martos (2022) destaca la necessitat d'educar els i les professionals sobre la prevenció i detecció, amb la finalitat de descobrir potencials casos de maltractament i reparar el mal causat al més aviat possible.

Amb la finalitat que la prevenció sigui efectiva i eficaç, i tal com recull Espino (2015) és necessari que els professionals tinguin formació sobre les necessitats específiques de les persones majors. Han de tenir present el fet que els maltractaments a aquest col·lectiu és una realitat i un problema de salut. Per tant, és de vital importància que s'inclouï aquest tema també en els plans d'estudi.

El gènere és un factor important a tenir en compte, ja que els estudis que comparen els perfils de dones maltractades en funció de l'edat mostren que, a major edat, existeix una major dependència cap a l'agressor a escala econòmica, física i emocional. En el nostre cas, la mostra majoritària és femenina i, per tant, es justifica que els protocols o guies atenguin la perspectiva de gènere. (Frieiro-Padín, 2020).

Referències bibliogràfiques

Adams, C. E. Y. (2012). Maltrato en el adulto mayor institucionalizado: Realidad e invisibilidad.

Revista Médica Clínica Las Condes, 23(1), 84-90. [https://doi.org/10.1016/s0716-8640\(12\)70277-8](https://doi.org/10.1016/s0716-8640(12)70277-8)

Agudelo-Cifuentes, M. C., Cardona-Arango, D., Segura-Cardona, Á., i Restrepo-Ochoa, D. A. (2020). Maltrato al adulto mayor, un problema silencioso. *Revista Facultad Nacional de*

Salud Pública, 38(2). <https://doi.org/10.17533/udea.rfnsp.e331289>

Alonso Fernández-Martos, M. (2022). *El maltrato en los ancianos: teorías, factores de riesgo, consecuencias y papel de la enfermería en su prevención*.

<http://hdl.handle.net/10902/25004>

- Barba-Martínez, J. M., Ferrer-Prior, V., Gea-Serrano, A., Guillén-Martínez, R. M., López-Asensio, C., i Tourné-García, M. (2005). *Protocolo regional de prevención y detección de violencia en la mujer mayor de 65 años*.
<https://sms.carm.es/ricsmur/bitstream/handle/123456789/4084/Protocolo.regional.d.135083.0.pdf?sequence=1>
- Borda, L. M. F., Porto, S. H., Martínez, V. B., i Ramírez, R. A. H. (2019). Maltrato a las personas mayores: Una revisión narrativa. *Universitas Medica*, 60(4), 1-16.
<https://doi.org/10.11144/javeriana.umed60-4.malt>
- Bover, A. B., Sancho, M. M., Magaña, S. M., i Aparicio, J. T. (2003). El maltrato a los ancianos en el domicilio. Situación actual y posibles estrategias de intervención. *Atención primaria*, 32(9), 541. [https://doi.org/10.1016/s0212-6567\(03\)70785-9](https://doi.org/10.1016/s0212-6567(03)70785-9)
- Bravo-Segal, S. (2018). Edadismo en medios masivos de comunicación: una forma de maltrato discursivo hacia las personas mayores. *Discurso & Sociedad*, (1), 1-28.
[http://www.dissoc.org/ediciones/v12n01/DS12\(1\)Bravo.pdf](http://www.dissoc.org/ediciones/v12n01/DS12(1)Bravo.pdf)
- Chang, E.-S., i Levy, B. R. (2021). High prevalence of elder abuse during the COVID-19 pandemic: Risk and resilience factors. *The American Journal of Geriatric Psychiatry: Official Journal of the American Association for Geriatric Psychiatry*, 29(11), 1152–1159.
<https://doi.org/10.1016/j.jagp.2021.01.007>
- Cladera Torrens, I. (2019). *Maltrato a personas mayores desde la perspectiva de los profesionales sanitarios del ámbito hospitalario*. [Treball final de grau, Universitat de les Illes Balears]. Repositori Institucional UIB. <http://hdl.handle.net/11201/150902>
- De Lemus, S., i Expósito, F. (2005). Nuevos retos para la Psicología Social: edadismo y perspectiva de género. *Pensamiento psicológico*, 1(4), 33-51.
<https://doaj.org/article/214a007d075e4737b9b86b7d9a46dcc9>
- Espino, B., María, J., Caamaño Ballestín, M., Sánchez Rupérez, S., i Boira Sarto, S (2015). *Proyecto de prevención de situaciones de maltrato a personas mayores en el barrio de La Almozara: "Disfrutar cuidándonos"*. [Treball final de grau, Universidad de Zaragoza]. Zagan. Repositorio Institucional de Documentos. <https://zagan.unizar.es/record/47688>
- Fernández, R. P. (2010). Prevención de la violencia hacia los mayores. Tres medidas preventivas: Concienciación social, formación de los profesionales y apoyo a la familia. *Miscelánea Comillas. Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 68(132), 241-268.
<https://revistas.comillas.edu/index.php/miscelaneacomillas/article/view/837>
- Frieiro-Padín, P., i González-Rodríguez, R. (2020). Perspectiva profesional y protocolos de intervención ante situaciones de maltrato hacia personas mayores. *Gerokomos*, 31(4),

226-231. <https://dx.doi.org/s1134-928x2020000500006>

Fundación Matrix. (s/d). Fundacionmatrix.es. Recuperat l'11 de juliol de 2023, de

<https://fundacionmatrix.es/impacto-educativo-de-talleres-sobre-violencia-de-genero/>

Hoyo Herrero, A. D. (2013). El maltrato en las personas mayores. [Tesi doctoral, Universidad de Cantabria]. Repositorio Abierto de la Universidad de Cantabria.

<https://repositorio.unican.es/xmlui/handle/10902/3941>

Iborra Marmolejo, I. (2008). *Maltrato de las personas mayores en la familia en España*. Fundación de la Comunitat Valenciana para el estudio de la violencia (Centro Reina Sofía).

<http://dspace.mides.gub.uy:8080/xmlui/handle/123456789/1129>

López López, R. (2017). *Fenómeno invisible: maltrato en los ancianos*. [Treball final de grau, Universidad de Cantabria]. Zagan. Repositorio Abierto de la Universidad de Cantabria.

<http://hdl.handle.net/10902/10546>

Maltrato de las personas mayores. (s/d). Who.int. Recuperat l'11 de juliol de 2023, de

<https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>

Martínez, R. L., Rodes, P. B., i Maciá, E. S. (2020). Estrategias para combatir el edadismo:

¿Formación específica sobre envejecimiento o contacto intergeneracional?. *Cuaderno de pedagogía universitaria*, 17(33), 6-16. <https://doi.org/10.29197/cpu.v17i33.368>

Mena Aragón, E., Sánchez Sarduy, M., Reyes Quintana, Y., i García Martín, D. (2016). Eficacia de intervención educativa en conocimientos de cuidadores para prevenir el maltrato del adulto mayor. *Revista Cubana de Enfermería*, 32(2), 237-245.

<https://revenfermeria.sld.cu/index.php/enf/article/view/927/171>

Montserrat, C., Muñoz, J., Postigo, P., Ayuso, M., Sierra, C., i Sayrol, T. (2007). Visión del maltrato al anciano desde atención primaria. *Gaceta Sanitaria*, 21, 235-241.

<https://doi.org/10.1157/13106807>

Pillemer, K., Burnes, D., Riffin, C., i Lachs, M. S. (2016). Elder abuse: Global situation, risk factors, and prevention strategies. *The Gerontologist*, 56(Suppl_2), S194-S205.

<https://doi.org/10.1093/geront/gnw00>

Pillemer, K., i Moore, D. W. (1990). Highlights from a study of abuse of patients in nursing homes.

Journal of Elder Abuse & Neglect, 2(1-2), 5-30. https://doi.org/10.1300/j084v02n01_02

Ramos, M., Vago, D., Tocantins, F., Ramos, A., i Cardoso de Souza, Â. (2018). Prácticas de promoción de la salud y la prevención de los malos tratos a las personas mayores: una revisión integradora. *Cultura de los Cuidados (Edición digital)*, 22(50).

<http://dx.doi.org/10.14198/cuid.2018.50.15>